

todistelun vaikeutena ovat ennen muuta kielimaantieteelliset syyt, jotka puolestaan tukevat — huom. erikoisesti vepsä — Virtarannan muutenkin perusteltua selitystä.

Martti Rapolan Suomen kielen äännehistorian luennot on perusteellisin ja systemaattisin yleiskatsaus suomen kielen historialliseen äänneoppiin. Yhden miehen tekemäksi se on valtava suoritus ja selittyy vain Rapolan nyt jo yli 50 vuotta jatkunutta tutkijantyötä vasten. Rapola on aina ollut impulsiivinen kirjoittaja, joka on julkaissut äänneopillisia havaintojaankin paitsi laajoina tutkimuksina myös lukuisina pikku artikkeleina. Sen vuoksi on erinomainen asia, että hän nyt on voinut koota kaiken tärkeimmän yksien kansien sisään.

Rapolan teos ei ole syntyessäänkään aivan moderni, mutta tämänlaatuisen työn luonteeseen kuuluu pakostakin tietynlainen keskeneräisyys. Tämän tekijä näyttää hyvin tietävän. Vaikka Rapola onkin empiirikko, joka rakentaa teoriansa vankasti materiaalin varaan hän toisinaan esittää rohkeitakin hypoteeseja. Tällöin hän kuitenkin antaa selvästi ymmärtää, että selitys kaipaisi vielä lisätodistelua. Hän siis tarjoaa ajatuksia toisten todistettaviksi tai kumottaviksi. Tämän tapaisia »itujä» SKÄL sisältää runsaasti. Tällä tavoin teoksella on ja on jo ollut inspiroiva vaikutus nuorempiin tutkijoihin. Aivan varmaa onkin, että Rapolan kirjalla tulee olemaan jatkuvaa käyttöä sekä tutkimus- että opetustyössä. Suomen kielen harrastajilla on täysi syy kiittää tekijää ja kirjan kustantajaa, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuraa.

Teoksen loppuun on liitetty Rauni Purasen laatima 30-sivuinen Rapolan tuotannon bibliografia vuosilta 1902—1966. Luettelo on tarkka, ja siihen sisältyy pitkälti viidettä sataa nimikettä.

Alpo Räisänen

Kielimaantiedettä

EUGENIO COSERIU *Kielimaantiede*. Tietolipas 61. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Forssa 1970. 71 s.

Eugenio Coseriu (s. 1921 Romaniassa) on kansainvälisesti tunnettu romanisti, ja kielimaantiedettä ovat harrastaneet eniten juuri romanistit. Sen vuoksi on iloinen asia, että SKS on julkaissut Tietolipas-sarjassaan Coseriuin kirjasen *Kielimaantiede*. Kansainvälistä kielimaantiedettä ei olekaan aiemmin suomen kielellä paljolti esitelty.

Oppi-isänsä Jules Gilliéronin (1854—1925) ajatuksia seurailleen Coseriu selvittelee nuorgrammaattisen ja kielimaantieteellisen katsomustavan eroja. Nuorgrammaatikot pitivät kieltä elävänä organisminä ja äännelakeja fyysisinä lakeina. Kielimaantieteilijälle kieli on sosiaalinen ilmiö, eikä kielellisen muutoksen säännönmukaisuus ole hänelle fyysinen vaan historiallinen »laki», joka voidaan todeta vasta jälkikäteen. Mutta nimenomaan kielimaantiede on paljastanut alueita, joissa esim. jokin ääntenmuutos on tapahtunut vain toisissa sanoissa ja jäänyt toisissa tapahtumatta. Tällöin on kyseessä kahden normin rinnakkaiselo, joka on tavallista vuorovaikutusvyöhykkeillä. Kielimaantiede ei siis pyri hylkäämään äännelakia käsitteenä vaan haluaa muuttaa sen fyysisestä historialliseksi.

Tässä Coseriuin keskeisessä sanomassa on paljon suomalaisesta lingvistiikastakin tuttua, sillä onhan nuorgrammaattista metodologia meilläkin jatkuvasti väljennetty ja pääasiassa juuri kielimaantieteen keinoin.

Coseriu selittää lyhyesti myös Gilliéronin käsitteitä patologia ja terapeutiikka. Verbaalinen patologia on kyseessä esim. silloin, kun kaksi sanaa lankeaa äänteellisen kehityksen tietä homonymiksi tai kun sana liiaksi typistyessään menettää ilmaisevuutensa. Tällöin tarvitaan terapeutiikkaa: sanaa täytyy muokata tai

korvata se toisella. Tällaisesta sanojen »muokkaamisesta» esim. suomen lounaismurteiden muoto-oppi tarjoaa runsaasti esimerkkejä.

Kiintoisa on Coseriuun maininta fonologisista kartastoista: alueellisesti läheisistä kielistä voidaan usein tehdä foneemisesti identtisiä tai lähes samanlaisia havaintoja, vaikka kielet eivät olisikaan geneettisesti sukua toisilleen (s. 32).

Coseriu uskoo asiaansa: »Maantieteellinen metodi — — on epäilemättä tämän vuosisadan kielitieteen suuripia aluevaltauksia» (s. 62).

Kirjasen ansioista voidaan mainita myös runsaat lähdeviitteet ja vuoteen 1954 sakka ulottuva kielimaantieteellisen ja dialektologisen kirjallisuuden bibliografia.

Lopuksi moite kustantajalle. Mistään ei selviä, milloin ja millä kielellä Coseriuun teos on alkuaan julkaistu (näky ilmestyneen espanjankielisenä nimellä *La geografía lingüística* 1956). Tämä olisi ollut syytä mainita, koska 1970 ilmestyneen suomenkielisen käännöksen mukaan esim. 1887 syntynyt Gino Bottiglioni toimii yhä professorina (s. 25). Myös suomentaja on jäänyt piiloon.

Alpo Räisänen